~~37~~
38

DISSERTATIO THEORETICO MEDICA INAUGURALIS

DE

VIGILIO SANO ET MORBOSO,

QUAM

ANNUENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex Auctoritate MAGNIFICI RECTORIS

D. D. JOANNIS CONRADI RÜCKER,

J. U. D. ET JURIS CIVILIS IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA ANTECESSORIS ORDINARII.

NEC NON

Ampliſſimi SENATUS ACADEMICI *Conſenſu*
& *Nobiliſſimæ* FACULTATIS MEDICÆ *Decreto*

PRO GRADU DOCTORATUS

Summiſque in MEDICINA Honoribus & Privilegiis rite ac legitime conſequendis,

Eruditorum Examini ſubmittit

WILLEM OUDENAARDEN,

ROTTEROD. BAT.

Ad Diem 17. *Octobris* MDCCLVII. *hora locoque ſolitis.*

LUGDUNI BATAVORUM,

Apud CORNELIUM DE PECKER, 1757.

VIRO

NOBILISSIMO DOCTISSIMOQUE

D. JOHANNI DROST,

MED. DOCT.

PRACTICO APUD ROTTERODAMENSES EXPERTISSIMO, FELICISSIMO.

NEC NON

VIRO

INTEGERRIMO ORNATISSIMOQUE

D. GUILHELMO PAULO MAASHOUK.

IN CIVITATE ROTTERODAMENSI MERCATORI SAGACISSIMO.

AVUNCULIS SUIS, OPTIME DE SE MERITIS, MULTUM SEMPER AMANDIS, COLENDIS.

Hanc Diſſertationem ſacram facit

AUCTOR.

DISSERTATIO THEORETICO MEDICA INAUGURALIS

DE

VIGILIO SANO ET MORBOSO.

§ I.

Ea eſt Naturae lex, divinitus ſtatuta, ut certo vigilet tempore Homo, & ſomno utatur. Duplex hic ejus ſtatus, valde memorabilis, totum dividit vitae ſtadium & abſolvit. Uterque ut varia hujus conditione continetur, ad valetudinem ſecundam & ſiniſtram neceſſario pertinet. Hoc reſpectu unus aeque

ac alter ad res, quae naturales vocari ſolent, optimo jure refertur. Ex iis quae conſtat pendetque, ſanitas quolibet ita gaudet, ut in alterutro ſemper verſetur. Verum & prior & poſterior ut Oeconomiae animali reſpondeat, juſto ordine procedat, neceſſe eſt. HIPPOCRATES, Medicorum parens, omni laude major, paucis docet: *ſomnum & vigiliam, utraque modum excedentia, morbum.* Ejus tum ſanae, tum morboſae, conſideratio uſu ſuo tam in Theoria, quam Praxi Medica ſeſe commendat. Ad illam igitur ſuſcipiendam in hoc ſpecimine Inaugurali facile adductus, rogo L. B., ut conatibus his juvenilibus faveat.

§. II.

Ut ordinate & diſtincte de utraque ſpecie vigilii (§. I.) agatur; oportet primo hoc in genere ſpectare. Apparet ad ejus ſtatum naturalem animum attendenti, hunc in functionum animalium convenienti exercitio conſiſtere. Definitio haec quam exacte rei noſtrae formam exhibeat, cuique ſolo ſenſuum examine patet. Quicunque enim recte vigilare dicitur, ille omnia illa vel efficit, vel efficere poteſt, officia, quae anima & corpus vi commercii ſui in ſe mutuo conferunt. Ab iis vacat omnino tranquille dormiens, quippe qui dum lecto jacet porrectus, quandam mortis ſpeciem praefert. Quare nihil huic tam ſimile eſſe, quam ſomnum, Oratorum Princeps inter Romanos, CICERO tradit. Eum veterum Philoſophorum plures verbis mutatis mortis imaginem, ſpeculum, fratrem atque inertem negotiorum oſorem appellare ſolent. Notandum autem, in definita vigili indole

indole ad partium agentium integritatem ſemper debere reſpici. Illae ſi laeſae ſint, vitiatae, vel deſtructae, functiones animales vel male, vel plane non exſequi valent. Harum paucae, quae tunc adſunt, modo vigeant, & ad vitae commoda recte adhiberi poſſint, vigilantem nobis ſiſtunt. Hic, qui talem ſe ſponte cognoſcendum praebet, adſpectum haud quaquam fallit, licet & ficta dormientis facie nos ludere queat.

§. III.

Vera vigilii ratio plane perſpicitur, ſi animalitatis noſtrae actiones ſeorſim curatius paulo expendantur. Hae a principio ſuo, vel auctore, quo primario perficiuntur, nomen obtinent. Illud anima eſt, melior hominis pars, naturae divinae cognata & tota antiquitati Ratio dicta. Subſtantia iſta ſingularis quae & qualis ſit, ipſa, quantum caeterum perſpicacia valeat, vehementer ignorat. Simpliciſſima certe, quam ſpiritum appelles, & a corpore, in quo reſidet, diſtincta, quam plurimis intellectus operibus ſeſe prodit. Ea an cerebrum colat, meningem, ſanguinem, vel cor, res controverſa olim & plena contentionis fuit. Videtur illa Medicis ſummis praecipue ſedem in capite fixiſſe, quod in hoc, ceu ſapientiae domicilio, facultates ſuas maxime edat. Verum ut ejus potiſſimum ſit incola; diffuſa tamen ubique eſt, corpusque ſuum undique complectitur, ita ut huic non aliter, quam lux aeri, permixta eſſe ſtatuatur. Anima jam haec quin vigilantibus nobis inſit, nemo, qui vel parum ſe ipſum attenderit, dubitat. Actuoſiſſima tunc in officina ſua intentos nos perceptione ſui non obſcura impertit.

Conſcia ſic ſibi exiſtentiae propriae eorumque, quae obverſantur, operationes ſuas dedito ſtudio ac legitimo modo perſequitur. Quin etiam eo tempore uti in cogitando ſe praeſtat alacrem; ita & res corporis ſui quam expeditiſſime gerit. In omnibus profecto ea verſatur virtute, qua pro vitae conditione pollet. Contra in ſomno placido quantum mens ſe ipſam fugiat, ſatis cuique apparet. Neſcia in eo ſui nullam plane repraeſentationum, quas forte conceperit, ſecum recolere poteſt. Num vero tanta oppreſſa ſit inertia, ut a cogitationibus feriari prorſus cogatur; affirmari nequit. In his utrum ceſſaverit nec ne; conſcientiae fide haud probat. Neque, durante ſomno, libero ſciens utitur voluntatis imperio in partes, huic ſubjectas, caeteroquin obſequioſiſſimas. Ab his veluti avocata nihil extra ſe habet, quod curet. Quare ſapientes Graeci in dormientibus animam ſe abſcondere & recedere in ſe, opinati ſunt. Hanc ex iis emigrare & per patentiſſima coeli ſpatia vagari, ingenioſe finxerunt Rabbini. Hinc, ingruente ſomno, hi Deo ſpiritum commendandum eſſe ſerio praecepere, ne hic, errore procul abductus, fruſtra ab evigilante quaeratur, vel peregrinum ingreſſus corpus proprium alii hoſpiti concedat. Fabula haec non adeo quidem a cultu Divino, quam vero abhorret. Mens enim, quamdiu homo vivit, corporis compagi tam arcte incluſa tenetur, ut ſubducere ſe neſciat. In ſomno autem, languentibus organis, impeditur vim ſuam repraeſentativam in ſe & obvia convertere. Quamobrem quaſi torpida in occulto latet, nec ullam, niſi velis obſcuriſſimam praeſentiae ſuae notam praebet. Aſt in vigili, diſcuſſo languore illo, eo pervenit actuoſitatis, ut pro-

prium

prium ſibi intelligentiae lumen refundat. Ii, qui altioribus incumbunt ſcientiis, quandoque adeo ſpeculationibus ſuis capiuntur, ut incredibile ſit. Affixi his, vel uni tantum rei, extra ſe quae aguntur nec minimum percipiunt. Hi arctiſſimis videntur limitibus vel cancellis coercere animam, & noſſe a contemplatione mundi avertere. Attentiſſimos ſolum ad objectum ſuum apertis circumſpiciendo oculis videre nihil, nec fortiori etiam ſtrepitu cieri, multis exemplis conſtat. Tales quam longe a communi illa abſint praeſentium conſcientia, quae in vigilante requiritur, ſponte liquet.

§. IV.

Homo, qui in vigilia conſtitutus eſt, actiones animales continuo ſenſuum uſu exercet. Hi, generaliſſime conſiderati, perceptiones ſunt, quae a rebus, corpus noſtrum afficientibus, in mente oriuntur. Principes eorum, qui externi audiunt, quinque numerari ſolent, ſcilicet Viſus, Olfactus, Auditus, Guſtus & Tactus. Totidem his, quae vacant organa artificioſiſſima oculi, nares, aures, lingua & cutis conſtituunt. Quod libet horum, & ſitu & fabrica diſtinctum, certis tantum corporum, in ſe agentium, proprietatibus excipiendis eximie reſpondet. Imagines viſibilium, quae obveniunt, lux radians ad oculos defert, horumque in fundo, tanquam ſpeculo, pingit. Particulas ſubtiles odoras, quae illorum aciem fugiunt, aeris inſpiratu ex atmoſphaera trahunt nares. Undae ſonorae, a foris allatae, & pernici propagatae motu, ad aures patulas pertinent. Sapida, ori indita, & blando ſalivae latice ſolu-

luta, capeſſit & explorat lingua. Mollia denique dura, laevia, aſpera, ſicca, humida & ſimilia plura, quae ſub tactum cadunt, cutis & praecipue tractant digiti. Quaecunque jam ex his ad ſana vigilantium organa rite applicantur; univerſa & ſingula menti (§. III.) ſenſiones promptiſſime inducunt. Hae, plures paucioresve, ab ea ſuſceptae, claras omnino ſubminiſtrant ideas, haud que fallaces. Illae vero ipſae, ut tacite ſomnus obrepit, ſenſim mutari incipiunt. Vividiſſimae, quae ante fuerant, obſcurae evadunt, obtuſae, inordinatae, vel confuſae, difficiles, ac tandem prorſus ſilent. Moleſtae omnes, ſi quae excitantur, ut ut caeterum gratae, brevi intercidunt. Hinc medio ſaepe in concentu muſico veluti obſurdeſcit homo & amoeniſſimo ſpectaculo indormit. Idem poſt experrectus, interceptam ſponte recuperat ſentiendi facultatem, & in integrum reviviſcit.

§. V.

Quemadmodum nunc ſenſus externi, ita & interni in vigilia laete vigent. Hi, inter functiones animales non ultimum tenentes locum, repraeſentationibus, ab illis profectis, operantur. Adeſſe aliis dicuntur, quando anima proprias ſuas cogitationes cupiditatesque percipit, vel brevius ſtatum ſuum ſibi proponit. Iſti primo ortu ſuo ab organis ſenſoriis exiſtunt, quibus accepta referunt objecta, quae amplectuntur, omnia. Abſentia haec tanquam praeſentia nobis ſiſtunt cognitionisque humanae campum deſcribunt. In eorum numero haberi ſolet 1°. Imaginatio, quae actio eſt animae rerum, ante perceptarum, exhibentis ſibi ſpecies. Hae eo plures

plures exſtant magisque diverſae; quo major in hoc mundo ſpectabili ſenſuum (§. IV.) fuit exercitatio. Quocunque hi extra nos vertantur, ubique illas offendunt quam copioſiſſime & ingenti cum voluptatis utilitatisque fructu capiunt. Solae illae, quae in viſum incidunt, tam numeroſae ſunt & multifariae, ut mireris, locum dari in ſenſorio communi, quo reponi poſſint. Iſtae etiam caeteras tum multitudine, tum elegantia & claritate praeſtant. Ad omnes vero, qualescunque ſint, recta ratione nobis formandas, inſtructis bene organis juſtam addere attentionem oportet. Mens noſtra hac dum perfungitur, ad unum praecipue objectum conſiſtit. Hoc ſtudioſe contemplando efficit, ut totius imago diſtincta ſibi quaſi impreſſa maneat. Senſuum internorum claſſem ingreditur 2°. Memoria. Haec animae tribuitur tanquam facultas ſingularis ideas ſemel acquiſitas, & ut tales cognitas exacte denuo producendi. Fidelis harum conſervatrix & vera ſcientiarum mater, tanto olim in honore fuit, ut divino Minervae nomine culta eſſe legatur. Conjuncta proxime eſt imaginationi, a qua perceptiones oblatas repetit ſibique reddit proprias. Verum excellentior multo illa has non momentaneo adeo, ſed continuato quodam, actu prodit. Eas hoc inſuper modo ex ſe expromit, ut, ipſas ſibi antea mandatas eſſe, conſcientia aperta teſtetur. Haec ſimul ac exoleſcit, oritur oblivio, vel ſi longiori via revocari debeat, reminiſcentia. Senſuum internorum vis 3°. ad idearum conjunctionem diſſolutionem, diſtinctionem, mixtionem comparationemque ſpectat. Hinc variae & compoſitae fingendi, judicandi & ratiocinandi facultates emergunt. Has qua perfectione poſſideat homo,

vigi-

vigilans ipſo exercitio demonſtrat. Hic nae vel in publicis, vel privatis, quae ſequitur, negotiis, levioribus gravioribusve, ingenium intellectumque ſuum continuo occupat. Phyſicus E. G. naturae phaenomena, quae obſervavit, quam egregie ſecum in muſeo ſuo agitat, perluſtrat certisque ex principiis exponere ſtudet? Quam longe lateque cogitationibus ſuis exſpatiatur? Mox ſurſum evectus coelum &, quae hoc tenent, ſidera affectatur, mox deſcendens maria & terrae viſcera animo percurrit. Idem autem domiens tantum abeſt, ut meditationibus his inſiſtat, ipſis ut invitus valedicat. Quod ſi forte ſomnio tentetur, ſapiens, deliri inſtar, ſtultis ſe deludit imagunculis. Phantaſia quidem, ſenſibus externis interquieſcentibus, praepollet ita, ut vera omnino & praeſentia his ſe agnoſcere facile ſibi perſuadeat. Verum inania illa & inſcita, quae effinxit, phantasmata evigilans dein vehementer ridet. Cum cogitata ſecum recta reputat via, pleraque omni ordine, nexu ac fundamento deſtituta eſſe, deprehendit. Neque raro illa brevi evaneſcunt, ut, an, & quae, ſubfuerint, prorſus neſciat. Caeterum advertere eſt, inſomnia non parum a ſomno abludere & proxime ad vigilias accedere. A ſana quiete aliena mentis vacationem ac remiſſionem a diurnis ſtudiis fruſtrari, & laſſitudinem creare haud mediocrem.

§. VI.

Tempore vigilii corpus noſtrum quoque ſuſtinet actiones, quas anima jure commercii celebrare ſolet. Haec, rerum humanarum moderatrix, in illud, ut ſubditum ſibi aliqua ex parte, energia ſingulari dominatur. Imperium

rium hoc, quod ſuſcepit, ſola voluntatis vi gerere dicitur. Ad hanc efficiendam ipſa prius determinatis impellitur cauſis, appetitum vel ſenſitivum, vel rationalem, cientibus. Hae quamplurimae ſunt, tam externae, quam internae, fortiores, debiliores, amicae & adverſae, quarum natura & agendi ratio Medico examini non patet. Illae autem, cujuscunque ſint virtutis, ut mentem incitare poſſint, praeſentem (§. III.) & ſanam vigilans habeat, neceſſe eſt. Affecta jam haec, cogitationum quieta tractatione interrupta, impetum quendam concipit, quo ſuam actutum in corpus poteſtatem exſerit. Illata hac modo inexplicabili, in eo exoriuntur motus, qui a principio, quo fluunt, voluntarii, & ab inſtrumentis, quibus peraguntur, muſculares vulgo vocitantur. Hi in ſtatu naturali nunquam, niſi ex juſſu voluntatis, eveniunt. Ceſſante hac, quam promte & alacriter etiam ante proceſſerint, ſiſtuntur. Muſculi, quotquot ſunt, qui ejus miniſterio funguntur, flaccide tunc & molliter deſident. Verum utut externo habitu inertes appareant & lenti; morboſa tamen laxitate ac torpedine nequaquam marcent. Vegeti contra omnes & turgiduli vitalibus, quae affluunt, liquidis continenter aequabiliterque rigantur, ita ut functionibus ſuis mire obſecundent. Atque ad has exercendas ſeſe in vigilantibus quam expeditiſſime accommodare ſolent. Ut enim a nutu animae pendent, volente hac, minimo temporis puncto erigunt ſe, tument, turgent inſigniter & indurent. Toti, contractione ſua magis minusve valida, facti breviores, partes, quibus attexti ſunt, pro vario fibrarum ſuarum ſitu, nexu & decurſu, trahunt, tendunt, vertunt, flectunt, elevant,

 de-

deprimunt, firmant, ſuoque poſitu in omnem ſenſum mutant. Ea ratione complures exigunt motus, quibus non membra ſolum ſingularia; ſed integram quoque corporis noſtri molem leviſſima opera ex uno in alium locum transferunt. Neque unquam, quamdiu vigilatur, cuncti ſimul otiantur. Semper alii aliique alternis vicibus majori minorive numero & concurſu agere deprehenduntur. Homo, ſi vel decenti forma modo ſedeat, manibus, ut dicunt, in ſinum inſertis, non parum ſuos adſtringit muſculos. Hi univerſum ejus truncum ſuper puncto gravitatis ſuae valde mobili erectum & quaſi firmatum tenent. Sed, appropinquante ſomni hora, an pergunt obtemperare faciles motrici voluntati? Nemo non plus ſemel in ſe expertus fuerit, dormituro quam grave ſit, vel minimam actionem muſcularem debita cum agilitate & conſtantia obire. Caput nutare ipſi incipit, lumen deficit ocellis, palpebrae feſſae labant, pedes gradu ſuo vacillant & ſpinae columna huc illuc cadit inſtabilis. Videntur ita omnes habenae illae & chordae, quae machinae noſtrae adjectae ſunt, quodammodo eſſe reſolutae, ut contrahi amplius ac adduci renuant. Etenim non laxae tantum, ſed inhabiles etiam ſervitio ſuo, quod debent animae, ſatisfacere nequeunt. Haec ideo, percepta reſiſtentia iſta, vel inpotentia potius nonnaturali, conſultiſſimum ducit, ſi ita loqui liceat, laudatum aliquantisper deponere imperium, & in tranquillo ſe collocare.

§. VII.

Expoſita vigilii conditio absque operoſa inveſtigatione

ne clare cernitur. Manifeſta enim omnibus ex facili obſervatione actionum animalium in variabili curſu ſuo hauriri poteſt. Verum, quae proxime diſpicienda nobis, phyſica ejus ratio altioris eſt indaginis. Ea nimirum graviſſimis continetur cauſis, quae, ſubtiles valde & occultae, in microcosmo noſtro principatum tenent. Sed, ne in tenebris offendamus, a notioribus ordiri oportet. Demonſtratum dudum eſt, ſenſibus externis primo loco organa praeeſſe ſenſoria (§. IV). Haec quo perfectiora ſint; eo nos illis felicius defungi, & minus ſemper in vitiatis valere. Iſta quidem iis legitime colendis univerſa, artificioſiſſimaque manu compoſita, fabrica ſua inſervire. Ex innumeris autem, quibus conſtent, partibus nullam proprie mirabilem illum ſentiendi edere effectum, praeter nerveam. Fulgentiſſimus ſol licet utramque oculi cameram radiis ſuis compleat, niſi ſanam attingat retinam, nec debiliſſimae lucis umbram reddit ſenſibilem. Idem de reliquis ſtatuendum eſſe, Anatome animata docet. Haec praeterea oſtendit, nervum, in ſe ſenſu carentem, impreſſione nata quacunque, a fine ejus recta ad initium producta, neceſſariam animae perceptionem afferre. Intercipi hanc & excludi, ſi vel extra, vel intra cerebrum integra ejus communicatio vi praeternaturali fuerit interrupta vel ſublata. Obſtructo hinc, exhauſto aut depravato viſcere illo, non externos ſolum, ſed internos quoque, ſubito aboleri ſenſus. Hos tradunt dein Medici organo uti ſenſorio communi dicto. Hoc, quod medullae ſit principium, rerum, iis objectarum, veſtigia ſibi ultimo veluti inſcripta gerere & ſpecie quadam inexplicabili toties menti impertiri, quoties afficiatur. Hanc proxime illud amplecti & tan-

quam regiam quandam occupare. Dominatricem illam (§. VI.) tandem, actuoſam ibi, poteſtatem; ſibi conceſſam, praeſtare & in corpus demittere. Hinc primum certa lege nervos rurſum conciere, qui, inde oriundi, muſculos voluntarios adeant, & ad memoratas actiones alliciant. Ex quibus, ſtricte prolatis, apparet, illos praeclarum tueri nomen, quo motus & ſenſus miniſtri appellantur.

§. VIII.

In ſyſtemate nervoſo jam quaeſita reſidet vis, qua animalitas noſtra, dum vigilamus, tempeſtive fruitur. Ea tum ita comparata eſt, ut mentis corporisque conjunctionem mutuis officiis florere faciat. Haec tam diu ſemper proſpere cedunt, quam illa efficaciam ſuam naturae convenienter uſurpare poteſt. Sed fluxa ipſa ac fugax, ut valetudo optima, opere aſſiduo minuitur, ſenſim defluit & conſumitur. Perdita ſic, vel ſi mavis enervata, functiones omnes, quas alit, animales perimit ſufflaminatque. Quaenam autem ejus indoles ſit & ſcaturigo, ſummo dudum ſtudio disquiſitum fuit. Multae hic occurrunt opiniones valde ponderoſae, & magna, qua nituntur, auctoritate celebres, quarum quae prae aliis aſſenſum mereatur, vere dubites. Miſſis controverſiis omnibus, quibus dirimendis juvenile judicium impar, notatam vim in liquido, ſubſtantiae nervoſae medullari infuſo, ſitam eſſe ſentimus Hoc in cerebro & cerebello ex arterioſo ſanguine florido generari, tam ex hujus copia, quae advehitur, quam illorum mole & fabrica ſubtiliſſima tenerrimaque haud levi conjectura patet. Certe non conſentaneum erit credere, viſcera illa gemina,

na, tanto munita praeſidio, tamque mirifico vaſorum apparatu conſtructa, ut prae mollitie ferme diffluant, humoribus ſaltem, in communem circulationis uſum trajiciendis, fuiſſe dicata. Nobiliſſima forte totius machinae noſtrae omnibus omnino excellunt dotibus, quae ad ſecretionis provinciam adminiſtrandam pertineant. Hanc vero abeſſe, poſitis illis, rationi vehementer repugnat. Fluidum paratum quoque tenuiſſimum mobiliſſimumque eſſe, ex fabricae ſubtilitate & efficacitate ejus ſtupenda arguere licet. Quare illud, ut Divinum quid a Veteribus celebratum, & ſublimi ſpirituum titulo inſignitum fuit. Hi, ſuis ex fontibus manantes, per medulloſam nervorum ſubſtantiam ſe quaquaverſum diffundunt. Videntur ea, qua praediti ſunt, virtute partes, in quas influunt, animare, hae ut ad ſenſus motusque animales obeundos ſint paratiſſimae. In vigilantibusque ergo oportere, ut & bene elaborati & ſatis copioſi adſint, nec non debite moveantur. Meabiles vero valde, aurae forſan inſtar, & mutabiles nati continuis ſub operationibus, quibus impenduntur, ſenſim ſenſimque perdi ac degenerare. Deficientes hinc, vel torpentes, deſtituere nervos & hebetare adeo, ut inſenſiles immobilesque blandiſſimum ſomnum conflent.

§. IX.

Diſtincta vigilii forma, quae huc usque deſcripta eſt, ad vitae animalis actuoſitatem ſolum referenda eſſe, intelligitur. Haec, ut talis, in eo tam clare nobis elucet, ut in dubium vocari nequeat. Tota quaſi circumſcripta, expoſitas quotidie patitur viciſſitudines & cuique

dat conſpiciendas. Ex his, curate ſpectatis, quam mutabilis ſit & tranſitoria humana illa praeſtantiſſima, apparet. Haec jure ſic ſalutatur, quod hominem proprie, ut compoſitum ex anima rationali & corpore organico, includat. Binae hae partes in eo ſtatu re vera, ut ſic dicamus, quam amiciſſime inter ſe vivunt. Una alteri ſuam intimo ex affectu navat operam. Prior, quae ſtatuitur ex Divinitate hauſta eſſe, eſſentialem & eminentiſſimam naturae noſtrae partem omnino complectitur. Atque ea, ſocia poſteriori conſpirante, fini, ob quam exiſtit, convenienter in vigilia tantum agere ſolet. Eadem in ſomno, tanquam in obſcuro degens, nihil prorſus, quo expetatur, ſuſcipit otiumque affectat (§.III.). Homo ita abſens proprium ſibi corpus brutum poteſtati ſuae committit. Hoc vero tunc, ut vigilante illo, vitam ſuam percolit. Corporea haec, quae audit, ab animali privata & ſecluſa, rationem quodammodo machinae, vel automati conſequitur. Proprii juris partibus, quibus ineſt, incredibili fabrefactis artificio, principium movens ſuum, mere phyſicum, continet. Actuata hoc tam parum a mentis regimine pendet, ut hanc prorſus fugiat. Etenim quid ſit, cui quaeſo mortalium conſtat? Ignota omnibus ex ſe & ignorantiſſimae plebi & perſpicaciſſimo Anatomico aeque latet inſcitia invincibili. Occultiſſima, ſolum communi cognitionis via, nempe vivorum corporum ſectione & ſedula examinatione, utcunque animae repraeſentatur. Quin etiam, hac volente vel nolente, generata ſemel ad extremum usque halitum perennat. Quod ſi demum vera morte exſtincta eſt, una abit cum altera, & artis medicae, utut caeterum valentis, potentia revocari nequit. Quare aeque in dormiente

te, ac vigilante, perſtat, innumerisque ex effectibus actionum vitalium naturaliumque patet. Univerſum humorum flumen per vaſa arterioſa & venoſa absque notabili quietis intervallo rapide volvi, reſpirationis continuae & pulſus non interrupti eventu comprobatur. Amicus, qui his ſubnaſcitur, calor majori ſe minorive gradu ſemper circum circa fundit. Coctiones, ſecretiones, & excretiones in vivo & ſano tempeſtive pergunt. Ex iis alvinae quidem & renales non adultis quidem, ſed infantibus, qui ſimplicem fere agunt vitam mechanicam, quolibet fere tempore accidunt. Illa ergo perennis, ad noſtri ſalutem neceſſaria, & utcunque aequabilis, multis licet implicata adverſitatibus, privam ſemper tuetur oeconomiam. Haec ita naturaliter ut diſpoſita eſt, a mentali disjuncta eſſe conſpicitur. Verum tamen non prorſus hanc praeterit, ſed variis iterum nervoſae partis ſuae affectionibus in conſenſum trahit. Hae cum crebro minus in valetudine proſpera, quam infirma emergant; ad vigilium potius morboſum, quam ſanum reducuntur. Iſtae, in hoc illoque obortae, directe animam petunt, & invitam perceptionibus tam gratis, quam ingratis, ſubinde occupant. Appetitus inde mixti, ſpontanei & inſtinctus, quos naturales vocant Medici, exſurgunt, quorum vim Practici non raro cum ſtupore admirantur.

§. X.

A generali vigiliæ expoſitione ad ſanae determinationem abſolutam devenimus. Haec, perſpecta illa, non poteſt non cogitatione oppido comprehendi. Videlicet reſpiciendo ad actiones animales enumeratas (§. III.) ipſa

ſa harum alacri commodaque productione definitur. Operae pretium erit, complicatam hujus ideam adhuc paulo plenius evolvere. Facultatem repraeſentativam mentis noſtrae diverſos admittere gradus, clare animadvertimus. Vividior quandoque, vel hebetior, celerior, vel tardior, firmior & conſtantior, vel levior, eſſe ſolet. Multiplex hoc ejus diſcrimen in hominibus, aetate, ſexu, temperie, vitae genere, & ſtudio diſcrepantibus ſe prodit. Sed illud unus idemque, ſi vel parum ingenium exornaverit, variis temporibus in ſe ipſo deprehendit. Quamdiu ſanus rite vigilat, praeſentiſſima anima non ſolum ſimpliciter perceptiones & ideas qualescunque conſequitur, ſed, qua poteſt, attentione exquiſita arripit ſibique imprimit. Dedita ſe illis applicans opera, vivam claramque rerum cognitionem ſibi comparat. Praeterea Doctus quisque tum in cogitando ſtrenuus, in judicando acer, & in argumentando argutus, omnes intellectus ſui vires ex ſe expromit. In organis ſenſoriis egregius ineſt vigor, quo ſenſibilium actionibus liberrime patent. Hae, quem ad ſe ſaepe alliciunt, absque vel minima fatigatione, quam diutiſſime retinent animum. Hic viciſſim iis, ut lubet, inſiſtit & maximam plerumque vigiliae partem tribuit. Quod ſi vero ab illis organa removet; occupatus in ſede ſua interiori circa ideas, ante acceptas verſatur (§. V.). Vario harum reſpectu magiſter ſui inſtruit ſe ipſum magis magisque atque genio ſuo indulget. Interea ne ſibi ſaltem ſerviat, ad neceſſaria vitae communis bona aſſequenda voluntatem ſuam dirigit. Hunc in finem corporis motus, quorum auctor eſt (§.VI.), inſtituit moderaturque ita, ut congruit. Illi, primi agentis libera poteſtate excitati, alii poſt alios inci-

cidunt, impetumque ejus & robur muſculorum eximium referunt, a quibus expediuntur. Atque haec opera ſunt, quae, magis minusve compoſita, in vigilio ſano optabili cum facilitate, conſtantia & delectamento ſuccedunt. Eorum non ſingulorum ſolum, ſed plurium etiam, commoda adeo contingit adminiſtratio, ut multa ſimul conficiantur, commutentur, commiſceantur & committantur.

§. XI.

Sanus quisque, licet actuoſiſſimus, ad tempus quoddam ſine ulla moleſtia ſe vigilare obſervat. Hoc emetiri diei ſpatium, ut noctis ſomnum, ſacri nos Scriptores docent. Prius ſtadium, vitae noſtrae naturaliſſimum, longius excurrere poſteriori, in univerſum conſentitur. Illud ex ſingulis 24 horis, quibus terra, circa axin ſuam verſa, ſolis quaſi ortum & occaſum deſcribit, communiter fere duas tertias explet. In media florentiori aetate, oeconomia animali exacte ſtabilita, id ita obtinere ſolet. Verum in juniori quavis ad virilem fere usque, homo, naturae obediens, diutius dormire geſtit. Infantes vix horulam unam alteramve integre vigilant, eamque praecipue maternum lac ſugendo tranſigunt. Tenelli, mollibus admoti mammis, ut plurimum leni ſub ſuſurru cito rurſum ſomno occupantur. Pueri dein, paulo grandiores, hunc brevi etiam intervallo prae aliis petiſcunt. Veſperaſcente coelo, jam eo graves cubitum diſcedunt & in multam lucem quieſcunt. Suſcitati aegre ex hac frequenter reponunt caput, & denuo ſtertunt. Adultiores quique fere ut annis creſcunt, ad majorem vigilandi habitum perveniunt. Hi, ſi incolumes ſint, nec multum laboribus fracti, vincunt

facile ſomnum arcentque. Verum hic ſenibus iterum tranquillioribus accedit diuturnior, augeturque magis magisque, donec demum in longiſſimum ſoporem collocentur. Undenam nunc haec merito quaeritur vigilii ſani differentia? In elegantiſſima hujus perquiſitione diverſum hominis ſtatum, qui ex incremento aetatis provenit, percurrere & ob oculos ſtatuere oportet. Certum eſt, laudatum actionum animalium uſum ab apta organorum ſenſoriorum diſpoſitione plurimum dependere. Ea in infantulis, prae ſumma teneritudine & ſenſilitate totius ſyſtematis nervoſi, objectorum externorum mutationes, vel impreſſiones, parum fortes innoxie non ferunt. Ne forte his temere & incaute expoſita laedantur, naturaliter etiam & intus & extus mucoſitate quadem obſeſſa ſunt. Haec non niſi temporis ſucceſſu, aucto ſolidorum fluidorumque motu, fuſa & attenuata diſcutitur excerniturque. Maſſa ſanguinea univerſa tunc quoque blanda valde, ſeroſa, & dilute rubella tenellis, mollibus, & agiliſſime quidem, ſed debiliter, oſcillantibus canalibus, longe numeroſiſſimis, ſingulari moderamine circumvehitur. Non agitata porro potenter partibus muſculoſis, utpote adhuc parum valentibus, ſola vitali ſyſtole cordis & arteriarum pulſa fluit. Hinc ut cuncta viſcera, ita & cerebrum cum cerebello placide inviſens, dimiſſis liquidis ſecretis, viam ſuam progreditur. Ex quibus efficere eſt, ſenſorium commune (§. VII.), vacuum adhuc ferme, in alta quiete eſſe conſtitutum. Animae ergo rudi ex ſe & ſpiſſa caligine conſitae repraeſentationum materiem omnino deſieri. Exinde infantiae proclivitatem perpetuam in ſomnum ducendam eſſe, non obſcure, ni fallimur, liquet. Prout dein partes corporis magis magisque

que evolutae adoleſcunt, nervorum pariter functiones confirmatae majori cum contentione celebrari poſſunt. Sed cito pede lapſa aetas vergere ſolet, qua cum in nobis omnia alienam longe faciem induunt. Scilicet, imminente ſenio & decurrente, mortis naturalis cauſae paulatim ſuccreſcunt. Vaſculoſum illud, mobile, ſenſile, turgidum, vel, ut Veteribus placet, humidum radicale, abſumitur. Animalitas ideo ſenſim ſine ſenſu friget, obtorpet & occidit, adeo ut nihil reſtet, quam fato cedere.

§. XII.

Propoſitum vigiliae ſanae tempus (§. XI.) non tam ſtricte limitatum eſt, quin extendi & coarctari poſſit. Voluntas humana id veluti rationibus ſuis accommodare novit. Oeconomiam animalem (§. IX.) ejus operatione efficaciter regi, ex prioribus lucet (§. V. & VI.). Mens jam ſuo fruatur ingenio. Amica Muſis nihil putet jucundum, quam perpetuum cum his habere commercium, vel ſcientiis incumbere. In his ut proficiat, quam avide lucubrationum bibit fuliginem? Eo intendit usque induſtriae nervos, ut nocti ſaepe ſtudia aequet. Pigrum oculis excutit ſomnum & tanquam alienum a ſe depellit. Vel ſiquidem omnem exuere nequit, detrahit ei quam plurimum & vigiliae addit. Fatendum quidem, in principio perquam arduum eſſe ac moleſtum, ſuavem ejus amplexum effugere. Verum citius evenit tardiusve, quod praeclarus canit Poëta:

Omnia conando docilis ſolertia vincit.

Aſſuetus nempe ad Cleanthis, ut dicunt, lucernam ſedere, unam non tantum, ſed plures noctes, pervigilare poteſt. Has

 lu-

lucubrationum ſuarum cooperatrices effeciſſe, vigilantiſſimus hominum, Scopelianus ſophiſta, fertur. Nulla ſileſcet aetas de vigiliis Demoſthenis, qui dolere ſe ajebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. Multae porro occurrunt occupationes, quibus dormiendi tempus lubenter inſumit ſapiens. Hoc amicitiae, arti, fortunae & famae conſecrare, quid quaeſo dulcius & humanius? Nec deſunt, qui aſſiduo uſu corpus qualibet hora ex ſomno moliri queunt. Julianum Imperatorum toties, quoties voluerit, evigilaſſe, memoriae proditum eſt. Imo magni viri non vigiliam ſolum ut veram collaudant vitam; ſed idonea etiam ad diuturniorem ſervandam commendant media. Haec ſedulo adhibuiſſe ipſos, ſed non cogitaſſe de vi, naturae illata, perquam exitiali, credere oportet. Vigiliae vero illae voluntariae, ni diu nimis protendantur, absque gravi perturbatione ſuſtineri & cum ſanis annumerari queunt. Portentoſae caeterum ſunt, ſi fide dignae, quae ultra hebdomadas, menſes & annos prolatae eſſe leguntur. Plinio auctore C. Maecenati triennio nullo horae momento contigit ſomnus, Hunc Troglodytas, feroces Aethyopii Populos, cepiſſe nunquam & pecorum greges ſecum circumducendo & gentiles decantando fabulas repuliſſe, ex Agatarchide refert Photius. Similia complura in Hiſtoria Medica exſtant exempla, quibus autem enarrandis immorari, praeſens vetat inſtitutum. Satis hic notaſſe ſit, vigiliam naturalem (§. IX.), volentibus nobis, poſſe ſalva ſanitate multum prolongari, diduci, variarique. Beneficio hoc ſingulari innumeris proſpectum eſſe vitae commoditatibus neceſſitatibusque, quae conjunctam corporis animique noſtri operam requirunt.

§. XIII.

§. XIII.

Conſiderato vigilio ſano; proximum eſt morboſum perpendere. Hoc vulgo vocatur Agrypnia, graeca voce, quae ſomni abſentiam innuit. Pervigilium proprie definitur nobis ſtatus praeternaturalis, quo homo irrequietus a functionibus animalibus plane feriari impeditur. Harum ſi quidem non omnes, aliquae tamen, & potiſſimum ſenſitivae, nunquam non permanent. Hae vero nequaquam eo, quo in ſanis, modo ſolent continuari. Turbulentae plus minus, alteratae & irregulares inutili ſe operoſitatae frangunt. Mens, quantum etiam laboret, ad ſui poteſtatem pervenire nequit. Invita veluti cogitationum, ſibi oborientium, fluctibus jactatur. Impotens ita ſui organorum ſenſoriorum affectionibus more ſuo ſe ſubtrahere nequit. Adſtricta his continuo minimis etiam, & quandoque leviſſimis, gravius ſolito percellitur. Non magis favet jucundis, quam injucundis, inopportune quibusvis adventantibus. Impatiens valde mox in duritiem lecti, incongruum pulvinarium ſitum, tegumentorum ſarcinam, loci incommoditatem & plura ejusmodi inſomniae cauſam vertit. Mox luminis ſplendorem, intempeſtivam praeſentium agitationem, ſtrepitum quemlibet & externas injurias incuſat. Verum media ipſa & concubia nocte, profundo ubique ſilentio regnante, conſcientiam ſui & corporis abjicere nequit (§. III.). Hoc ut inquieta ipſa variato frequenter motu huc illuc conjicit, delaſſat & conficit. Homo ergo, velit nolit, quamdiu morboſo detinetur vigilio, dormire praepeditur. Miſer crebro ereptum ſibi conſuetum queritur ſomnum. Omnimoda hu-

jus privatio talis a ſimplici defectu, quo incipit, diſcerni poteſt. Diſtinguenda quoque ab illa Pervigilii ſpecie eſt, quae Coma vigil, vel Typhomania appellatur. Haec enim, febrium malignarum comes, praeter vigilias ſomnolentiam vitioſam deliriumque ſibi habet conjuncta. Plures, quae intercedunt, differentiae, aliaeque, quae ſomnambulationes ſpectant, hoc loco non veniunt diſpiciendae.

§. XIV.

Pervigilium (§. XIII.) quid praeternaturale eſſe cenſendum, tota annuit Medicorum ſchola. Haec, & jam antiquiſſima, illud ad morbum, hujus cauſam & ſymptoma ſcite revocat. Affectus ille ſub triplici hac forma certo quodam reſpectu repraeſentari poteſt. Ejus, ut morbi, ea eſt conditio, quae, corpori humano viventi inducta, naturae ſanae actiones manifeſto turbat laeditque. Talis, qualis animo concipitur, & genio & ortu ſuo determinatus, a nullo alio praecedente, vel ingenerato, exiſtit. Saniſſimo incidens pertinacior acriter decurrit, & concitato paulatim tumultu fervidiori ſomnum fugat. Non dubium eſt, quin ſolitarius ita ſine alia, quam mentali, aegritudine produci interdum queat. Cum proin modum excedat (§. I.); citis turbis, multorum malorum cauſa evadit. Frequentiſſime autem pervigilium, ex aliis oriundum morbis, ſymptomatis nomen adſciſcit. Ex iis, qui parum violenter modo affligant, perpauci ſunt, quibus non accedat. In febribus plerisque, ſi non omnibus, continuis, remittentibus, periodicis, inflammatoriis, exanthematicis aliisque ſemper reſidet & mi-

mirifice exagitat. Cachecticis, melancholicis, & maniacis adeo tenaciter inhaeret, ut nulla fere arte tolli poſſit & devinci. Arthriticos, podagricos, ſcorbuticos inveteratos, ſimilesque doloribus ſaepe ipſis vehementius excruciat & divexat. Nihil enim acerbius eſt infeſtiusque, quam ſomno, quandoque urgente, non poſſe perfrui. Ea, quae hujus eludendi cauſa cui adhibentur, inſtrumenta peſſimorum etiam tormentorum vim obtinent. Medicus ſaepenumero nec majorem ulla re gratiam ſibi apud aegros parare poteſt, quam propinando vigiliis laborantibus nimiis anodynum. Hoc vero nunquam tuto exhibetur, niſi diverſae admodum illarum cauſae bene perſpectae habeantur. Momentoſum ergo harum examen, quod nobis ineundum proponit Symptomatologia pathologica, ſequimur.

§. XV.

Natura pervigilii (§. XIV.) in juſto diuturniori majorique ſyſtematis animalis nervoſi actuoſitate ſita eſt. Haec in valetudinc varia multiplices ſubit mutationes, quas ſerie quadam exponere couvenit. Quod ſi ea prorſus concidit oppreſſa, ita ut Medici auxiliatrice manu ſuſcitari nequeat, profundiſſimum arctiſſimumque, morti ſubſimilem, ponit ſomnum. Naturalem, ſuaviſſimam laborum requiem, nobis conciliat, cum, imminuta multum mobilitate ſana ad ſenſoria & muſcularia munera perſequenda non ſufficit. Torpida in eo, non vero plane dejecta, rerum quarumlibet, utcunque fortius agentium, vibrationibus adhuc auſcultat. Hinc placidiſſime dormientem, nec ſponte evigilaturum, facto E. G.

con-

concuſſu & jactatu corporis modico, expergefieri patitur. Jam integra perviget, quamdiu optabilis vigilii uſus nobis conceditur. Accommoda eo tempore ad legitimam ſenſationum exercitationem, mirandos etiam voluntatis effectus paratiſſime excipit. Neque, ut optime modificata eſt, defectu ullo vel exceſſu peccat. Praegreſſo recreata ſomno, ceu pabulo quodam, quod ſuarum, partium eſt, interdiu rectiſſime efficit. Peractis iis relaxa paulatim elangueſcit novumque, quo indiget, vigorem a placidiſſimo illo Deorum, quem vocat Naso, trahit. Verum in pervigilio continenter laborioſa & intenſa non fatiſcere prorſus poſſe videtur, noctesque per multas, dieſque ſine intermiſſione conſtat. Interea immodica hac aſſiduitate de tono quaſi ſuo, vel aequilibrio, plus minus dejicitur. Incitata enim acrius, longiusque producta, agitatiſſimum ſenſorium commune tanquam aeſtu quodam perfundit. Conturbatis hinc ſenſibus internis & externis, mens, impos ſui, delirat & vigil errantibus ludit inſomniis. Actuoſitas animalis a minima ſic ad maximam per varios gradus adſcendit. Horum quot inter vigiliam ſanam & morboſam interſint & qui circumſcribant utramque, exacte definiri nequit. Quodſi de chordis muſicis ageretur, ex tenſione & percuſſione diverſa oſcillationum numerus atque ex hoc ſoni & harmoniae perfectae ac imperfectae ratio deduci poſſet. Non autem abſonum erit vero, licet haud demonſtratum, actuoſitatis illius exceſſum a vividiori motu liquidi nervoſi proxime proficiſci (§. VIII). Hoc aequabili ac jugi in partes, animalitatis ditioni ſubjectas, influxu & refluxu ex his regulari incomparabilem ſuam pandere energiam. Organa ſenſuum, hac imbuta,

ta, objectorum, ſibi applicatorum, vim fruſtrari nunquam, ſed menti actutum percipiendam praebere. Hanc, meantibus libere ſpiritibus, miniſterium ſuum vigilantisſime curare. Actis autem concitatius iſtis pertinaciusque, nulla, quam avide etiam quaerantur, quietis dari momenta. Nam, re bene conſiderata, patet tunc totus repraeſentationis, tam internae, quam externae, campus. Materies, ei excitandae idonea, nullo fere vitae tempore abeſt. Alia ſemper ex alia incidit, &, ſi forſan peregrina deficiat, aeger inquilina abundat. Ecce nunc vigiliae praeternaturalis neceſſariam durationem! Haec an itidem ſucci nervei acrimoniae, vel intemperiei cuidam, tribui poſſit, non liquet. Ejus blandities ſumma, quae luculentiſſimis adſtruitur argumentis, ex ſola ſenſilitate vaſculoſae, vel fibroſae, qua vehitur, texturae medullaris ſatis ſuperque eluceſcit.

§. XVI.

Univerſa Pervigilii contemplatio ad natam ſyſtematis animalis actuoſitatem nimiam (§. XV.) plenius cognoscendam tendit. Haec, obſcura in ſe, manifeſtiori orgasmo febrili, quodammodo illuſtrari poſſe, videtur. Accenſo hoc, maſſa ſanguinea ſtatim in citatiſſimum rapitur motum. Ante quae alacriter permanaverat vaſa arterioſa & venoſa, jam veluti torrentis inſtar fluit. Eo impetu correpta tam vehementer exaeſtuat, ut aegrotans quandoque peruratur. Ingens hic calor & pulſus incitatiſſimus curſum ejus volucrem vel ſolo tactu nobis declarant. Haec & plura actiones vitales valde fervere, apertiſſime oſtendunt. Quaecunque alia corpus huma-

num alit fluida, inertiora etiam velocius provolvuntur. Num vero ſolum nerveum eodem ſemper gradu quolibet ſub regimine ferri, quis ſentiat, dubitamus. Subtiliſſimum omnino omnium in morbis quamplurimis aucta mobilitate ſua peſſimas excitare tragoedias, quem latet? Fortiusne ruit ſaevitque, quando vel abſque juſſu mentis motus voluntarii ſurgunt? In vigilia itaque morboſa ipſo ex functionum animalium progreſſu fluxum ejus continuum rapidiorem eſſe, arguere licet. Hic jam cum accidentalis ſit, certas ſtatim incitatrices ejus cauſas agnoſcere oportet. Hae perinde ac aliae, qualeſcunque fuerint, quae ſanguinis undas in febribus pellant impetuoſius, determinato modo exiſtunt. Cunctae, quae nobis obveniunt, in ſe reſpectae, qualitatibus permultum diſcrepant. Ut ut autem diverſiſſimae ſint; in unum tamen conſpirant effectum, a quo fluidi nervoſi motus vehementior (§. XV.) redundat. Ille, qui pro hujus cauſa proxima haberi poteſt, generali irritantis nomine non inepte ſalutatur. Hoc enim, ceu ſtimulus quidam acrior, plerumque praeternaturalem in corpore animali facit irritationem, qua hujus ſpiritus ad ſyſtema nerveum alacriter luſtrandum permoventur. Neque intereſt, cui parti vivae ille injiciatur. Nam inter omnes conſenſus intercedit intimus, quo ex aequo ſortem ſuam partiuntur. Advertere modo eſt, non vi quacunque ſtimulatrice ſomnum ilico poſſe praeverti vel exturbari. Ea, quae hunc abigat, neceſſe eſt ſatis valida ſit & naturae adeo inimica, haec ut prius interquieſcere nequeat, quam hoſtem expugnaverit.

§. XVII.

§. XVII.

Proxima Pervigilii cauſa (§. XVI.), quam intellectus diſtinguit, cum iis intime cohaeret, quae remotae vulgo appellantur. Hae enim re vera illam non modo contingunt, ſed conficiunt totam. Plurimae earum cum irritationis ſpecie ſyſtema nervoſum infeſtent; ſtimuli merito dicendi ſunt. Hi copioſi valde, & inter ſe plurimum diſcriminati, offenduntur. Anima hic in primis annumeratur. Haec rempublicam noſtram in Principis gratioſi & Tyranni quandoque morem gubernat. Nam & benigne ſe & tam acerbe aſpereque gerere poteſt, ut maximam nobis cladem minetur. Nae vel ſola voluntatis ſuae pertinacia in ſanitatis perniciem longiſſimum trahit vigiliis tempus (§. XII.). Sed inmitior interdum, exuta veluti ratione omni, in tantam erumpit violentiam, ut nec ſibi ipſi parcat. Multo autem plures ſunt ſtimuli, pure phyſici, qui corpori inſiti humano, ingeſti, applicati, vel quocunque modo impreſſi, ſpiritus turbulenter perciunt. Nonnaturales illi & praeternaturales alii mole ſua & acrimonia, alii labe multiplici & pravitate, & motus vehementia alii agunt. Univerſi ergo in duas generales commode diſtribui poſſunt claſſes, quarum altera immateriales & materiales altera obtineat. Priores a mente quod fluant, & poſteriores a cauſis corporeis denominantur. De ſingulis nunc ſeorſim diſſerere, ex propoſito pergimus.

§. XVIII.

Prima Pervigilii cauſa (§. XVII.) in anima crebro

con-

conſtat. Haec, ut ita dicamus, non minorem in actionibus ſuis, quam vivens corpus noſtrum, probat irritabilitatem. Tranquilliſſima prorſus rebus vacat contemplandis, quas vel amoenas, vel ſcitu ſibi utiles eſſe cognoſcit. Has contenta ſecum dum tractat, ſerena quaſi aequali fruitur temperie. Sedula liberaque cultrix ſui ideas, quas cepit, verſat, digerit, ſeponit, reſumit novas ac commutat. In his ita ſeſe exercitat, ut potentiam motricem ſuam (§. VIII.) optatiſſimi commercii legibus ſimul attemperet. Vigiliis fructuoſe exactis, ineunti ſomno non ſolum ſponte indulget, ſed conſtringendam ſe tradit. Non pauca, quae eum praecedunt (§. III.) invitantque, incommoda perſentiſcens in medium conſulit & cogitationum vela placide contrahit. Verum ſi olim felici imaginationis luſu ſaturnia ſibi in hoc mundo finxerit ſaecula; ſe ipſam miſere feſellit. Millenas eſſe & vitae & fortunae viciſſitudines tolerandas, experientia ſat frequenti & fere quotidiana diſcit. Ex iis multae tam graves ſunt, quas ut, niſi in anaisthesia ſit, ſine agitatione continenti percipere nequeat. Importunae inde veniunt curae, quibus ceu aculeis pungi ingenioſe & vere dicitur. Irrequieta hinc infixas ſibi eximere & evellere ſpinas fruſtra ſaepe ſtudet. Anima, fortius ſic irritata, ſyſtema nerveum oppido laceſſit & ad actuoſitatem immoderatam adigit (§. XV.). Quin imo alia multa occurrunt objecta, quae ſola ſemper praeſentia ei invigilare adſereres. Haec quaecunque, vel momentoſa, vel ſingularia, vel inamoena, eſſe poſſunt. Homo E. G. arduum quid moliatur, vel meditetur opus, ſalutis honorisve ergo ſibi commendatiſſimum. Hic intenta omni mentis acie, illud amplectitur, volutat ſecum & tanquam

in

in ſpeculo perpetim intuetur. Atque licet dormitum eat; inſomnes tamen ducere noctes cogitur. Silentium, ſolitudo, & obſcuritas ipſa vividiſſimas ejus reddunt repraeſentationes. Quod ſi forte virium ex defectu, ſenſus & motus externi torpeſcunt; interni nequaquam ceſſantes cogitata perpetuis ſomniis repetunt. Sed irritabilis anima noſtra longe adhuc vehementius exſtimulari poteſt. Converſa primum in ſe, ſentit ſibi ſtatim ex adſpectu boni cogniti appetitum ſuavem & mali horrorem naſci. Utriusque tot gradus eſſe animadvertit, quos vix aſſequatur. Experta vero prodit, ſe iis interdum tam vehementer affici, ut junctum ſibi corpus etiam intenſiſſime commoveat. Affectus hi vulgo dicti duplices grati, vel ingrati, in varias abeunt ſpecies. Priores ad gaudium, perichariam, laetitiam, voluptatem ac amorem; & poſteriores ad triſtitiam, timorem, terrorem, pavorem & iram referri ſolent. Pathemata haec, & quidem vehementiora, diram aliquando nobis conflant tempeſtatem. Adverſiſſima profecto ſanitati noſtrae non ingentes ſolum pariunt morbos, ſed ipſam eripiunt vitam. Ex innumeris, quas ſecum trahunt, noxis fugam ſomni jucundiſſimi hic ſaltem meminiſſe oportet. Eo, quo irruunt, modo impetuoſiſſimo illum facile ejiciunt. Nam ſimulac accidunt, proritata anima proxime ſe in ſyſtema nerveum infundit, hocque tam acriter concutit, ut ſpiritus confeſtim fluctuent. Hi, quaqua verſum diſcurrentes, cunctas partes, tam ſolidas, quam fluidas, pulſando in violentiſſimos citant motus. Neque ipſi poſt, volente licet concitatrice iſta, continuo conſileſcunt. Furientes diu ad huc, fere inſtar maris undoſi poſt procellas, ſenſim deſæviunt. Hinc quae ab his ſtimulatione nimia creantur

 tur

tur vigiliae etiam quam pertinaciſſimae ſunt, & ad ſtadium naturale aegre reducuntur (§. XI.). Equidem hae, quae in affectibus gratis obtingunt, facilius feruntur ac ingratis; at nunquam tamen moleſtia carent.

§. XIX.

Agrypnia frequentius a ſtimulis corporeis exoriri ſolet (§. XVII.). Hi tam numeroſi ſunt ac multiplices, quam morbi, quibus plerumque ingenerantur (§. XIV.). Ut juſto diſpoſiti ordine appareant; eorum quique, qui agendi ratione congruunt, una etiam examini commode ſubjicientur. Acerrimi omnium & maxime hoſtiles in doloribus eminent. Eam enim eſſe horum vim, qua ut animal quodcunque exhorreat, notiſſimum eſt. Ingratiſſimus ejus ſenſus, cuique mali invecti ideam ſemper affert. Hanc Medici ad violentam fibrillae nerveae diſtractionem reſtringunt. Haec jam innumeris fit cauſis, quibus totum fere corpus noſtrum eſt expoſitum. Nam ſtructuram hujus quo ſubtilius Anatome rimatur; eo pluribus nervorum propaginibus pertextam eſſe invenit. Quaelibet quoque hujus pars membranacea, vaſculoſa, ligamentoſa, carnea & tendinea, ſi laedatur, majorem minoremve profert ſenſilitatem. Haec quampluri- mis in morbis ad diriſſimum usque dolorem increſcit. In phlegmone quid quaeſo atrocius? Vivi inſtar urens ignis & acutiſſime pungens aegros ſine remiſſione excruciat. Oſteocopos ille, qui oſſibus infixus vel luem gallicam vel ſcorbutum inveteratum concomitatur ceu rodens vermis noctu mordet. In colica ſpasmodica, vel pictavica fixiſſimus tanquam terebra perfodit, contorquet-

quetque inteſtina. Podagricus & arthriticus ſi ſaeviat, articulos quaſi lacerat & findit. Hi & plures dolores, quos Pathologia recenſet, cruciatu ſuo vix graviſſimis cedunt tormentis. Cuncti, quamdiu perſiſtunt, inter anxietates ſummas miſeros perpetuis vexant vigiliis. Etenim ut hominem nervoſum invadunt; ſpiritus aeſtuant. Hi, rapidius ruentes, ad commune centrum medullare alliduntur, ex quo, ceu radii, quoquo verſus dimanaverant. Eo ductu, vel incurſu celerius concitantur illi, qui ad determinata perferuntur organa, quae actionibus ſuis ſanam proprie vigiliam celebrant. Quare & iſti, jugiter impulſi, viam ſuam pernicius percurrunt; unde univerſa machina noſtra ad eandem ubique actuoſitatem perducitur. Anima tunc, quantum etiam connitatur, ejus a conſortio ſe abſtrahere nequit. Afflicta illius conditione morboſa & conturbata, quocunque velis ſympathiae effectu, in ſtatione ſua tenetur. Neceſſe eſt, ut pro Oeconomiae communis, cui praeeſt, incolumitati excubet. Caveat modo, ne forte ex nimia mollitie, vel intolerantia, in aegritudinem delabatur, vel perverſis obſequatur affectibus. Hi raro compeſcunt dolores, ſed contra magis magisque irritant, exaſperant, eoque ſomnum longius amovent.

§. XX.

Unum ex praecipuis, qui pervigilium provocant, ſtimulis motus circulatorii edit exceſſus. Hic ſtricte nobis ſanguinis denotat circuitum, naturali multo celeriorem, nec ſine ſenſibili incommodo ſuſtinendum. Velocitas haec ejus morboſa eo creſcere usque poteſt, ut prae-

ſen-

ſentiſſimam vaſis ruinam minitetur. Illa vero, quanta quanta ſit, nunquam magis, quam in febribus, emicat (§. XVI.). Hae ſimul atque ingruunt, viribus evocatis motricibus, circulationis celeritatem incredibiliter augent. Quaelibet quo acutiores ſunt, eo acrius hanc intendunt & ad majorem evehunt gradum. Ex iis, quae continentes & acutae proprie vocantur, ſanguinem tanta pernicitate circumagunt, ut igneo quaſi flumine currat. Sola, quae ex hoc, ceu fonte, redundant ſymptomata inter febrilia maximo numero exſtant. In his facile importuniſſimum eſſe pervigilium, crebro queritantur aegrotantes. Horum qui febribus continuis, plures dies emetientibus, affli&tantur, eo aegrius aliis defungi moleſtiis ſolent. In variolis, morbillis & quibuscunque exanthematibus aurone carius paregoricum? Natura inquietiſſima, durantibus morbis iſtis, ne momento quidem dulcem ex ſe ſomnum concipere poteſt. Nam quamdiu motus circulatorius tam tumultuoſe peragitur; ſanguis, e corde violentiſſime projectus, in viſcera omnia copioſius irrumpit. Hinc neceſſario eventu etiam datum intra tempus abundantius cerebrum involat atque cerebellum. Haec, turbido ejus appulſu ſtimulata, non adeo nobis largiorem promittunt ſpirituum proventum (hic enim aequabili ſolum moderataeque debetur humorum periodo); ſed ſecretorum undulationes reddunt impetuoſiores. Illorum pars quaedam, his ad cor & ſyſtema arterioſum velocius delata, viciſſim virtutem contractricem ad validiorem fluidorum propulſionem incitat. Haec autem fieri nequit, quin & ipſa repente novum accipiat impetum & propaget. Hoc flagrante, actiones animales intemperato vitalium fervore accenduntur. Hae in vigi-

vigilio ſano, aeque ac ſomno, neceſſariam advehendo vigoris materiem, iis ſemper operam eximiam commodant (§. IX). Verum quam vegetæ etiam in utroque ſint ſtatu; dormiendi tamen neceſſitatem antevertere facile vel ſuperare non poſſumus. Ea accidente, animalitas noſtra non videtur vitae proſperae poteſtati amplius ſubjacere. Moderatior haec illam tum benigne ſuſtentat, & feſſam bono ſuo ſinit requieſcere.

§. XXI.

Motus circulatorius non ſolum exceſſu univerſali (§. XX.), ſed particulari etiam pervigilium inducit. Prior, febrilis, in totum graſſatur corpus; & poſterior partes tantum ſuperiores, & inter has potiſſimum caput offendit. Hoc ſcilicet toties impetunt humores, tum ſani, tum morboſi; quoties vel eo verſus attrahuntur, vel alia ex regione oppoſita quacunque reſiſtentia appelluntur. Affluxus iſte cauſas ſequitur quaslibet, quae, intra cranium natae, vel irritatione infeſta pariunt dolores, vel imminuta aequabili preſſione renixum vaſorum infirmant. Stimuli illi lancinantes ab acri, rodente, pungente, obſtruente & inflammante materia naſcuntur, ad quam excutiendam & eluendam arteriolarum, crebrius oſcillantium, beneficio fluida allectantur. Haec, laxata encephali ſubſtantia vaſculoſa, quibuscunque applicatis, ad eam eo citius accurrunt; quo faciliorem inveniunt aditum. Multae ſunt morborum vitiorumque ſpecies, quae ſic dictae attractioni anſam praebent. Saepius vero cumulatiusque liquida ſurſum concedere ſolent, ſi, patentibus cerebri & cerebelli meatibus, vias cir-

culatorias inferiores, vel internas, vel externas, minus pervias, permetiri nequeunt. Hae videlicet anguſtatae, conſtipatae, occluſae, vel interruptae, quovis modo tranſituris obſiſtunt, obicemque quaſi ponunt non ſuperabilem. Ea tunc vero, manente mole eadem, canales libere permeabiles & apertos neceſſario ſubeunt, inundant & obruunt. Cauſae, tranſitum illorum inhibentes, eſſe poſſunt ſtagnationes, obſtructiones & congeſtiones variae, in viſceribus abdominalibus ex pituita, colluvie cruda, ſpiſſa, calculo, ſanguineque atrobilioſo ortae. Innumerabiles inde pariuntur paſſiones, quarum praecipuae hypochondriacae, hyſtericae, & colicae audiunt. Quicunque his affliguntur, ſive mares ſint, ſive foeminae, quam molli etiam decumbant lecto, ſomnum quandoque diu oculis non vident. Inquietudine multa luctantes, ſuſpirantesque, quo ſe convertant, neſciunt. Mirandum omnino eſt, quam longo tempore illi absque ſenſibili fere virium decremento vigilias pati poſſint. Vel ſi forte parumper obdormiſcant, brevi & quidem minima re, organa feriente ſenſoria, vel & propriis inſomniis expergiſcuntur. Neque exiſtimes forte, pervicaces homines tales & querulos exigua laudani doſi poſſe ſopiri. Haec prima vel ſecunda vice, precibus annuente Medico, praebita, votis reſpondet. Verum iterata eadem poſt, tantum abeſt, ut animalitati conciliet quietem, ut majores majoresque turbas injiciat. Praeter haec non raro agrypnia a prohibita perſpiratione inſenſibili nobis conficitur. Hanc inter omnes excretiones copioſſimam eſſe, admirabilis & patientia ſua & ſagacitate Sanctorius docet. Impedita jam illa, halituoſum ſubtile retentum & introverſum ut plurimum affe-

ctat

ctat caput aggravatque. Hinc, ut alia ſileamus incommoda, quae ex defectu excretionis cutaneae profluunt, inſomnia permoleſta evenit. Haec non prius recedit, quam corporis habitus blando & calido madore aequabiliſſime anhelet. Apparet inde, qui affectio illa frigentibus pedibus contrahatur. Nimirum his gelu adſtrictis, vaſa coarctata & immeabilia ingreſſum liberum humorum remorantur. Hi, eo ſibi negato, ſtatim citiori rivo ſurſum tendunt & ſecretoria ſpirituum organa concutiunt. Atque ſani caeterum ad hæc affluendo illorum & generationem & actionem aliquamdiu provehunt. Ad Pervigilium autem producendum maſſa ſanguinea magna nimis copia nunquam adſcendere debet. Alioquin ea, qua turget, mole diſtentos cerebri meatus obſidet, obturat, opprimit, morbosque gignit ſoporoſos.

§. XXII.

Plures adhuc in ſanguine inſunt ſtimuli morboſi, pervigilium qui ſuſcitent. Multifarii hi tam origine ſua, quam indole, ex ejus acritatibus emergunt. Ad harum ſpecies quae referuntur, ſpirituoſa, aromatica & ſalina, tum acida, tum alcaleſcens, corporis noſtri ſuccos plurimum inficiunt. In regionibus his borealibus pars maxima plebis omnis generis liquores fermentatos plenis ſcyphis haurit. Ii, qui meliori loco nati, rem habent, cereviſiis vetuſtis & vinis utuntur. Potus hi, ſimplices, vel compoſiti, more Anglorum, ſpiritibus ſcatent, quibus ſponte caput petere ſolent. Modica ſi quantitate bibantur, cito in ſanguinem penetrant &, accelerata circulatione, vigorem nobis inſpirant prorſus ſingularem.

 Ami-

Amici cerebro dein, vel ſpiritibus nubunt nerveis, vel cardiacorum nomine favent. Hinc uti cor exhilarant; ita & ſenſus ſerenant omnes ipſamque mentem acuunt. Atque hi, qua agunt, virtute generoſi Lenaei latices & curas & ſomnum procul abeſſe jubent. Eadem autem ſi nimis ſtrenue ducantur pocula, obruunt paulatim cerebrum, comprimuntque adeo, ut facultates animales ebrietate ſepultae jaceant. Aromata, praeprimis Indica illa ſapidiora fragrantioraque, effectibus ſuis vina fere aemulantur. Particula cinamomi, vel elaeoſacchari hujus tantillum, linguae impoſitum, quam cito foemellas, animo lictas, refocillent, norunt experti. Odore ejus ſuaviſſimo nervi olfactorii tam grate titillantur, ut languentes reſtaurentur omnes. Non dubium eſt, quin ex interno corticis illius praeſtantiſſimi uſu ſimilis efficacia percipiatur. Croci pulvis, vel infuſio, vi laetificante ſua plus ſaepe pollet, quam dona pretioſiſſima. Ingeſta ergo aromata haec, & plura, humoribus commiſta noſtris, ſtimulo ſuo ſenſiliſſima irritando vaſcula pervigilium excitare, liquet. Quin etiam hoc multum tentantur, qui ex ſcorbuto, cacochymia & cachexia laborant. Hi, ſive prima veſpera, vel ſera nocte, cubitum eant, torpidi ſemper obdormiſcere nequeunt. Jactatione continua huc illuc magis magisque fatigant membra, &, quod peſſimum, nullum, quo quieſcant, locum nanciſcuntur. Mane reſurgentes plumeis de ſtratis recubare optarent. Miſerandi certe, pœnam licet plerique juſtam errorum exſolvunt, quos in victu admiſerunt. Nam valetudini minus, quam appetitui pravo plerumque ſervientes, alimenta, niſi bene ſalita, reſpuunt. Inde labes ſalina, ſanguini adſperſa, fibras, quas tangit,

git, nerveas arrodit & vellicat. Irritatio vero haec necdum tanta evadit, ex qua ut dolor conſequatur (§. XIX). Aegri, hujus adhuc expertes, diuturnitatem tantum vigiliarum perpetiuntur.

§. XIII.

Enarrata hactenus explicitaeque cauſae, vel morborum, tum acutorum, tum chronicorum effectus, principes ſunt, quibus agrypnia cooritur. Illae omnes internae vocari poſſunt, quod ab innatis in corpore humano ſtimulis proficiſcantur. Hi, ut vidimus, duplici ad ſenſorium commune pertinent via, quarum altera ſyſtema arterioſum, quod ſanguinem vehit, & nervoſum altera ſequitur. Hoc quo longuis latiusque ſeſe extendit (§. XIX); eo pluribus patet affectionibus, quae ad pervigilium provehendum accedunt. Senſationes illae variae, a doloribus quidem diſtinctae, at ſatis ingratae tamen ſunt, ut mentem diſtineant, Inter eas veniunt anxietates, quibus, ceu pondere quodam, praecordia premi, vel laqueo conſtringi, dicuntur. Pergraves nonnunquam a ſanguinis mole, in pulmonibus accumulata, oriundae, ſpirirum arcte meare faciunt. Hujus anguſtiam expedire tantopere laborat natura, ut nullam capere quietem poſſit. Calor vitalis porro ex intemperieननbilioſa & circulationis rapiditate quandoque vehementer accenditur. Aeſtus hic ut ſolida fluidaque maxime expandit ac urit, ab ullo mortalium conſtanter tolerari nequit. Eo qui cruciantur, duro & frigido potius recumberent corio, quam lectulis nitidiſſime inſtructis. Increſcente calore, humores a centro ad periphriam celerrime ur-

gentur. Subtilior horum lympha tenuiorque, in arterias pervecta cutaneas, laxatos perrumpit poros & toto ſpecie ſudoris corpore manat. Ejus difflatione maſſa reſidua, quae majorum vaſorum ordines perfluit, ſpiſſeſcit magis, lenteſcit, incaleſcit, putreſcitque. Exuſta ita quodammodo non ſufficit amplius humiditatem, ad irriganda interiora neceſſariam. Hinc, emunctis his, areſcunt lingua, palatum, fauces &c; unde aſpera ſitis exardet. Hæc jam quo torquet acerbius aegrotantes; eo longius & anxius vigilant. Fervida illa ſiccitas, cum conſtrictione praeternaturali conjuncta, macerat itidem nervos atque criſpat. Mutatio haec, a ſanitate alieniſſima, nec ab anima patientiſſima absque afflictione continua perferri nequit. Quod attinet nauſeam, horrorem, famem, nimiam & tuſſim; haec & plura ſomni adventum morari ſponte cognoſcitur. Nec patet minus clare, huic demum externas obſiſtere cauſas, quae ſenſoria organa nimium percellant. Haec, minimo a communi diſſidentia intervallo, ei impreſſiones ſuas brevi itinere integras & immutatas deferunt. Quare & hae, illud fortiſſime ferientes, principium cogitans praevalide commovent. Hanc ob rationem veterum Medicorum ſapientiores ad ſomnum proliciendum conſulunt, aegros, febribus acutis conflictantes, eminente ex pervigilio diuturno exitiali delirio, in locum, tranquillitatis pleniſſimum, locari & ab omni cum objectis removeri commercio. Quem in finem obſtrui feneſtras, ne lux intret, linguae moderari, nec non ſtrepitum caveri jubent, adeo ut tenebris ubique profundum adſit ſilentium.

§. XXIV.

§. XXIV.

De Pervigilii cauſis ſatis jam ex inſtituto actum eſt. Cunctae, quo diſtinctius perſpicerentur; quaelibet ſeparatim & abſtracte perluſtranda fuit. Raro forte, vel nunquam, una alterave ſola, ſed plurium quidem concurſu Agrypnia generari ſolet. Etenim haec, in quocunque ſpectetur morbo, a multis & confluentibus admodum ſymptomatibus dependere obſervatur. Ad hoc commonſtrandum, non abs re erit, exemplum ex Praxi Medica depromere. Phthiſicus ex ulcere, pulmones depaſcente, permanentibus teneri vigiliis, in confeſſum venit. Ille, id ſi lente ſerpat, integros absque ulla fere dormitione vivit menſes. Impedimenta ejus pleraque, quae allata ſunt, coexiſtunt. Suppuratione naſcente, pars inflammata pulmonum dum disrumpitur, lacerans ingruit dolor (§. XIX.) Hic, obtuſior quidem poſt, at ſatis tamen infeſtus, vomicae incrementum ſemper comitatur. Eodem tempore febris acutior ante, miteſcens parum & remittens, ſub quamlibet veſperam recrudeſcit (§. XX.). Pus, indies auctum, ut maſſa ponderoſa ac iners, preſſu continuato vaſa ſanguifera & aerifera gravat vehementer anguſtatque. Hinc intercludens plus minusve animam, ſpirandi difficultatem & anxietatem perpetuam (§. XXIII.) conficit. Sed licet collectum hactenus ſacco ſuo coerceatur, ne diffluere queat; ſenſim tamen in praerupta ſe inſinuat vaſcula, inque motum deducitur. Sanguini tunc affuſum & mixtum omnes in partes cacochymiam purulentam invehit (§. XXII.), febrimque hecticam alit. Hoc effectu redundans magis magisque acrimonia putrida ſolida & flui-

fluida corrumpit macerat deſtruitque. Haec diruta ſolutaque effuſiſſimo cum ſudore nocturno, colliquativo communiter dicto, ejiciuntur. Siccеſcentibus vitae fontibus anhela ſitis concipitur implacabiliſque (§. XXIII.). Interea, mala illa pectoris hoſpes, tuſſicula aſpera & ſicca ſemper intercedit. Tot tamque acres ſunt ſtimuli, qui perpetim & in omni ferme puncto fodicant affligantque phthiſicum. Haud mirum ergo videtur, hunc, ſomni naturalis beneficio privatum, anxiarum vigilarum finem non niſi cum vitae miſerae exitu attingere.

§. XXV.

Pervigilium eſſe ſtatum, qui ab Oeconomia animali valde abhorreat, ex omni parte cognoſcitur. Etenim cum modum excedat (§. I.); ultra legem tendit, qua illam divino plane ordine temperari conſtat (§. XI.). Ab hoc autem hominem nunquam impune poſſe recedere, nemo facile in animum inducet. Nihil magis verum ex Apollineo editum oraculo fuit, quam Ovidianum illud:

Quod caret alterna requie durabile non eſt.

Certe ut vita ſit quietiſſima, & ſanitati optime attemperata; ſarta tamen tectaque ſine ſomno moderato ſervari nequit. Operoſa nimis in ſe, actionum animalium vacatione opus habet ad vires, quas in iis conſumpſit, inſtaurandas. Quidni etiam ſana forte adeo dormiendi, quam edendi & bibendi, deſiderium nobis ſponte parit (§. XII.) Quare ſic nata quantum a vehementi quodam

dam morbo, tantum a pervigilio diuturno labefactari poteſt (§. XIV.). In hoc ſenſorium quodlibet organon, tam externum, quam internum commune, a varia rerum, ſeſe objicientium, vel & ſtimulorum vi (§. XVII.) continenter afficitur. Hanc nullum ex iis absque majori minorive percuſſione, ſpirituumque agitatione, ſuſtinet (§. XVI.). Utraque ex cauſa pars nervea, & quidem medullaris molliſſima, quocunque velis motu, vibratorio vel undulatorio, plus minusve vellitur, trahitur, tenditurque. Eadem porro liquidi proprii impetu, ceu fluenti vitalis attritu, praeteneras fibrillas obteri, extenuari, abſumi & infirmari, vix dubitare licet. Praeterea ſuccus ille actuoſiſſimus, tunc rapide actus, indeſinenter ad aeſtheterium appellit, hocque pluribus ſemper paucioribusque in punctis commovet. Hinc irregularis & inordinata ſenſuum, tum internorum, tum externorum, actio, repraeſentationum confuſio, phantasmatum oberratio & evagatio, monſtrorum apparitio, cogitationum omnium perturbatio, deliratio & miſerrimae mentis afflictio proveniunt. Sed inſuper protractis longius juſto vigiliis, organa quoque motoria operationibus ſuis ſolito acrius inſiſtunt. Harum exceſſus in univerſi corporis certiſſimam cedit perniciem. Eo hoc tam fervide cietur, ut cum animalibus vitales functiones alterentur. Nimirum illarum exercitatione inmia ſyſtema circulatorium ad humores ſuos impetuoſius circumvehendos ſtimulatur. Hi inde mox aeſtum praeternaturalem, acrimoniam, ſpiſſitudinem, peſſimamque diatheſin melancholicam concipiunt (§. XXIII.) Ex his quam plurimi & diverſiſſimi progignuntur mor-

bi. Praecipui horum nominandi ſunt tabes, macies, debilitas ſumma, febris, miſanthropia inſaniaque. Eorum alii ex aliis incidunt, ſomnumque demum omnem proturbant. Hoc ſublato, excluſa omni quietis ſpe, ſpiritus ſenſim arctius meat arctiusque, donec ultimo vigiliae funeſtae momento extremus avolet.

COROLLARIA.

I.

Vigiliae ſanae tempora in genere definiri nequeunt.

II.

In quolibet morbi ſtatu non aeque periculoſum accidit pervigilium.

III.

Somnus meridianus non videtur prorſus eſſe damnandus.

IV.

Animi affectus vim opii narcoticam quandoqae ſuperare poſſunt.

V.

Veterum conſilium bibendi aquam ad ſomnum pellendum, lucubrationis potius, ac valetudinis rectae, uſum ſpectat.

VI.

Homo pervigilio citius quam ſomno conficitur.

VII.

Dormiens totus vivit ſibi.

VIII.

Idem in hieme diutius, quam aeſtate, dormit.

H
4.8